

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2023|080 VAN 31 AUGUSTUS 2023

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HET OORLOGSGEDENKTEKEN
ONTWORPEN DOOR VICTOR DE HAEN IN SINT-TRUIDEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG
VAN MINISTER MATTHIAS DIEPENDAELE VAN 28 JUNI 2023

*De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 31 augustus 2023
volgend advies uit:*

1. De VCOE ontving op 28 juni 2023 een adviesvraag van Matthias Diependaele, minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige bescherming als monument van het oorlogsgedenkteken ontworpen door Victor De Haen in Sint-Truiden.

De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige wijziging, met name: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige wijziging, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het inhoudelijk dossier.

2. Het oorlogsgedenkteken op het Sint-Martensplein werd in 2014 reeds beschermd als monument. In 2016 werd deze initiële bescherming opgeheven in functie van een geplande verplaatsing van het gedenkteken. Uit het dossier blijkt dat de Stad Sint-Truiden nadien besliste om het plein niet heraan te leggen. Het oorlogsgedenkteken bleef zodoende behouden op zijn oorspronkelijke plaats. Voorliggend dossier beoogt nu opnieuw een bescherming als monument.

De commissie verwijst naar haar ongunstig advies uit 2016 over de voorlopige opheffing van de initiële bescherming. In dit advies benadrukte de commissie de ligging op een centrale, beeldbepalende plek in de stad die mee bepalend is voor de belevingswaarde van het monument. Daarnaast formuleerde dit advies bedenkingen bij de noodzaak van de verplaatsing en het gebrek aan visie op een (eventuele) herbescherming. De commissie gaf aan: *‘De huidige tekenwaarde en de toekomstige signaalwaarde was de belangrijkste reden om het monument te beschermen en de actuele plaats is een inherent en onmisbaar element in het beleven van deze waarden. Het letterlijk aan de kant zetten miskent het belang van deze monumenten. Als het monument op één of andere wijze vervelend in de weg staat dan speelt het zijn maatschappelijke rol ten volle. Dergelijk weerspanning erfgoed moet worden gekoesterd omdat het tekens zijn die ons dwingen om te herinneren.’¹*

Dat alsnog geopteerd werd om de bestaande inplanting van het oorlogsgedenkteken te behouden is aldus een goede zaak. Het is de commissie wel niet duidelijk waarom nu pas – zeven jaar na de overbodige definitieve opheffing van de bescherming – een herbescherming voorligt. Gezien het gedenkteken nog steeds beantwoordt aan de erfgoedwaarden waarvoor het destijds werd beschermd gaat de commissie niettemin akkoord met de nieuwe bescherming. Positief is ook dat het oorlogsgedenkteken in de tussentijd hersteld en gereinigd werd conform de opgelegde voorschriften.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de voorlopige bescherming als monument vast en verwijst naar het afbakeningsplan en de fotoregistratie die als bijlagen bij het besluit zijn gevoegd.

¹ VCOE 2016 111 – Advies Sint-Truiden opheffing bescherming oorlogsmonument

De commissie stelt vast dat de nieuwe bescherming de initiële afbakening herneemt. Hiermee wordt ook het verhoogde plantsoen met daarin de zilverlinde door de bescherming gevat.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de historische en artistieke waarde die de bescherming verantwoorden en beschrijft de erfgoedelementen en -kenmerken van het monument.

Het inhoudelijk dossier stelt dat de evaluatie van de erfgoedwaarden identiek blijft aan die van 2014. De commissie erkent dit, maar merkt op dat het nieuwe beschermingsbesluit deze erfgoedwaarden enigszins anders motiveert. Zoals aangehaald draagt de nog oorspronkelijke, centrale plaats van het monument bij tot de beleving van de erfgoedwaarden. Dit wordt echter niet meer vermeld in het nieuwe besluit. De commissie vraagt de motiveringen van de erfgoedwaarden in die zin aan te vullen.

De commissie stelt daarnaast vast dat in de motivering van de historische waarde geen sprake meer is van de zilverlinde. Het besluit van 2014 beschreef deze monumentale boom als een *'oude vrijheidsboom'*, maar dit blijkt niet correct. De commissie vindt de toelichting hierover verwarrend geformuleerd (inhoudelijk dossier, pag. 4-5). Zo zou onderzoek uitwijzen dat er rond 1920 drie bomen geplant werden in het plantsoen. Het inhoudelijk dossier voert aan dat de huidige zilverlinde een restant kan zijn van deze drie bomen en waarschijnlijk bedoeld was als *'vredesboom'*, terwijl het vermelde onderzoek die laatste interpretatie betwist.² Verder is het volgens het inhoudelijk dossier mogelijk dat de huidige boom op een later tijdstip werd aangeplant ter vervanging van een eerdere vredesboom.

De commissie veronderstelt dat deze onduidelijkheid de reden is waarom de zilverlinde niet langer onder de historische waarde wordt vermeld. Nochtans betreft het een beeldbepalend element met erfgoedwaarde dat inherent deel uitmaakt van de opzet en beleving van het monument. Overigens wordt de boom wel vermeld bij de erfgoedelementen en -kenmerken. De commissie vraagt dan ook de (mogelijke) oorsprong van de boom verder te verduidelijken en dit erfgoedelement expliciet te waarderen onder de historische erfgoedwaarde.

5. Artikel 3 van het ministerieel besluit geeft de beheersdoelstellingen voor het monument. Beheersdoelstelling 1° zet algemeen in op *'het bewaren en in stand houden'*. De commissie vindt dit te summier om een optimaal behoud van de verschillende onderdelen van het monument te verzekeren. De commissie vraagt artikel 3 daarom aan te vullen met specifieke en meer dwingend geformuleerde beheersdoelstellingen op maat van dit oorlogsgedenkteken. Daarbij moet ook aandacht gaan naar gepaste maatregelen inzake de instandhouding van de beeldbepalende zilverlinde.

Verder onderschrijft de commissie het belang van een vakkundige uitvoering van onderhoudswerken en eventuele restauratieve ingrepen (beheersdoelstelling 2). Het is tot slot positief dat beheersdoelstelling 3 aandringt op een kwaliteitsvolle inrichting van de directe omgeving. De zone rondom het te beschermen monument geeft namelijk een rommelige indruk door wildparkeren en storende nutsvoorzieningen.

Volledigheidshalve vraagt de commissie om de beheersdoelstellingen nader toe te lichten in 'hoofdstuk 3. Beheersvisie' van het inhoudelijk dossier.

² Cf. Driessen W. 2016: Sint-Martensplein, Stad Sint-Truiden, Bouwhistorische fiche, [online], <https://openbareonderzoeken.onroerendergoed.be/openbareonderzoeken/94/bijlagen/355>

6. Artikel 4 van het ministerieel besluit bevat de generieke voorschriften voor instandhouding en onderhoud.
7. Artikel 5 van het ministerieel besluit bevat tot slot de toelatingsplichten voor het monument. De commissie meent dat een aantal van de specifieke toelatingsplichten uit art. 6.2.4. van het Onroerenderfgoedbesluit die niet vermeld zijn in dit beschermingsbesluit, evengoed van toepassing zijn op het monument (m.n. art. 6.2.4, 1°, 4°c, 4°e, 5°b). Artikel 5 van het beschermingsbesluit dient in die zin aangevuld te worden. Gelet op de erfgoedwaarde van de zilverlinde vraagt de commissie bovendien een aangepaste toelatingsplicht in te schrijven met betrekking tot het vellen, beschadigen of wijzigen van de groeiplaats en groeivorm van deze boom.
8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming van het oorlogsgedenkteken in Sint-Truiden. De commissie vraagt:
 - de motiveringen van de erfgoedwaarden in het beschermingsbesluit aan te vullen met een verwijzing naar de ligging van het monument;
 - de (mogelijke) oorsprong van de zilverlinde verder te verduidelijken en dit erfgoedelement te vermelden in de motivering van de historische erfgoedwaarde;
 - de beheersdoelstellingen aan te vullen en toe te lichten in ‘hoofdstuk 3. Beheersvisie’ van het inhoudelijk dossier;
 - de toelatingsplichten aan te vullen.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter